

ÇOCUKLARA YÖNELİK GIDA ÜRÜNÜ AMBALAJLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR GRAFİK TASARIM ÖRNEKLERİ

SUSTAINABLE GRAPHIC DESIGN IN PACKAGING OF CHILDREN'S FOOD PRODUCTS

ÖĞR. GÖR. MAŞALLAH SİNCAR

Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarımı
masallahsincar@halic.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4055-6217

DOÇ. ATİLA IŞIK

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü
atila@hacettepe.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-9888-9762

Öz: 18. Yı'den bu yana sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler, gezegeni geri dönüşü olmayan bir yola sürüklemiştir. Günümüzün sürekli artan ihtiyaçları, aşırı tüketime sebep olmakta ve her gün yüzlerce ürün piyasaya sürülmektedir. Bu da kaynaklarımızın günbegün tükenmesine sebep olmaktadır. İhtiyaçlar sürekli değişse de üretimin ve tüketimin azalmadığı gerçeği, ürünlerin diğer aşamalarında önlemler alınmasını ve geliştirmeler yapılmasını gerektirmektedir.

Ambalaj sektöründe büyük bir paya sahip olan gıda ürün ambalajları en çok atığın üretildiği alanlardan biridir. Ambalaj sektörünün sebep olduğu atık sorunu sürdürülebilirlikle ilgili kavramları gündeme getirmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı, doğa ile insan arasındaki dengenin gözeticiler, doğal kaynakları kullanırken başka nesillerin de düşünülmesi gerektiği esasına dayanmaktadır.

"Betimsel Analiz" yönteminin kullanıldığı araştırmada "Rastgele Örneklem" yöntemiyle seçilen 7 adet örnek incelenmiştir. Çocuklar için sürdürülebilir duyarlılıkta tasarlanan gıda ürün ambalajları, çocukları birçok yönden destekleyebilir; onların sağlığı, kişilik gelişimi ve çevreye olan bakış açıları üzerinde olumlu etki sağlayabilir.

Anahtar Sözcükler: Ambalaj, Gıda Ambalajları, Grafik Tasarım, Sürdürülebilirlik, Erken Çocukluk Dönemi.

Abstract: *The developments in the field of industry and technology since the 18th century have led the planet to an irreversible path. Today's ever-increasing needs cause excessive consumption and hundreds of products are released every day. This causes our resources to be depleted day by day. Although the needs are constantly changing, the fact that production and consumption are not decreasing requires measures to be taken and improvements to be made at other stages of products.*

Food product packaging, which has a large share in the packaging sector, is one of the areas where the most waste is produced. The waste problem caused by the packaging sector brings up the concepts related to sustainability. The concept of sustainability is based on the principle that other generations should also be considered while using natural resources, taking into account the balance between nature and man decently.

In this research, "Descriptive Analysis" method was used and 7 samples selected by "Random Sampling" method. Food product packaging designed with a sustainable sensitivity for children can support children in many ways; it can have a positive impact on their health, personality development and their perspective on the environment.

Keywords: *Packaging, Food Packaging, Graphic Design, Sustainability, Early Childhood.*

Giriş

18 yy.'dan başlayıp 21'yy.'a kadarki süreçte artan ihtiyaçlar ve teknoloji, daha fazla üretimi ve tüketimi tetiklemiştir. Bunlar da üretilen ve tüketilen ürünlerin korunması, taşınması yani özetle tüketiciye ulaştırılması sürecinde, daha fazla ambalaj kullanımına sebep olmuştur. Artan ihtiyaçlar bir süreden sonra ambalajların temel özelliklerine yenilerini eklemiş, ambalajlar da bu sayede çeşitlenmiştir. Artık ambalajların sadece ürünleri koruması veya taşınması gibi temel özellikleri tüketicilere yetmemekte, ambalajların pazarlama, tasarım ve sürdürülebilirlik konularında da ön plana çıkması beklenmektedir. Ayrıca bilinçli tüketicilerin çoğalmasıyla beraber doğaya daha az zarar veren ambalajların tercih edildiği söylenebilir.

Üretimden tüketime kadar birçok aşamadan geçen ambalajlar, en çok atığın üretildiği alanlardan biridir. Market rafından alınır alınmaz birçok ürün ambalajı çöpe dönüşmektedir. Küresel katı atıkların %65'ini ambalaj malzemeleri oluşturmaktadır (Azzi vd., 2012, s. 435-456). Ambalaj sektörünün yol açtığı atık sorunu, bizleri sürdürülebilirlikle ilgili kavramlarla bir araya getirmektedir. Bu noktada sürdürülebilirlik kavramını açmakta fayda var: Bruntland Raporu'nda sürdürülebilirlik, "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmaktadır (Bruntland, 1987, s. 7). Sürdürülebilirlikle ilgili konularda genellikle 3 kavram ön plana çıkmaktadır: Yeşil tasarım, Eko tasarım ve Sürdürülebilir tasarım (Görsel 1). Alan yazında bu kavramlar kimi zaman birbiri yerine kullanılsa da temelde benzer sorunlara parmak basan tanımlara sahiptirler.

Yeşil Tasarım: Tekil konulara odaklanır. (Örneğin geri dönüştürülebilir plastiğin kullanılması gibi).
Eko Tasarım: Tasarım sürecinin her aşamasında çevresel konular dikkate alınır.
Sürdürülebilir Tasarım: Bir ürünün çevresel (örneğin kaynak kullanımı, kullanım ömrü sonu etkisi) ve sosyal etkisini (örneğin kullanılabilirlik, sorumlu kullanım) dikkate alır.

Görsel 1. Tracy Bhamra, Vicky Lofyhouse, 2007, *Sürdürülebilirlik İçin Tasarıma Pratik Bir Yaklaşım / Design for Sustainability a Practical Approach*. Erişim: 05.11.2021. <https://tinyurl.com/yw68j5vj>

Bu makalede de sürdürülebilir anlayışla tasarlanan çocuklara yönelik gıda ürün ambalajlarının grafik tasarım özellikleri incelenmektedir. Bir sonraki bölümde gıda ürün ambalajları başlığı detaylandırılmaktadır.

Gıda Ürünü Ambalajları

Gıda ürün ambalajlarının ambalaj piyasasında büyük bir hacme sahip olduğu söylenebilir. Hızlı tüketim grubunda yer alan gıda ürün ambalajları, her yaştan kitleyi ilgilendiren bir konudur. Fakat yaş gruplarından özellikle erken çocukluk dönemi daha hassas bir yaklaşım gerektirmektedir. Erken çocukluk dönemi, çocuğun tüm gelişim alanlarının temelini

atıldığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa sağlanacak deneyimler aracılığıyla kazandırılan temel bilgi beceri ve alışkanlıklar çocuğun sonraki yaşantısını da etkilemektedir (Bayraktar ve Temel, 2013, s. 36-40). Buradan çocukluk döneminin, sonraki dönemler için önemli bir basamak olduğu sonucuna varılabilir. Bu yüzden de onlar için üretilen ürünler veya içerikler onların gelişimlerine uygun olmalıdır. Sürdürülebilirlik kavramının çocuklara yönelik ürünlerin gıda ambalajlarındaki yansımaları, bu kavramın erken anlaşılması için önemlidir. Çünkü bu kavramla erken yaşlarda karşılaşmak, konuyla ilgili süreçlerin de erken başlatılmasına sebep olacaktır.

Günlük hayatı çevreleyen işaretler ve yazılar çevresel yazı olarak adlandırılmaktadır (Şahin, 2019, s. 106-122). Çocuklar, çevrelerinde sık sık karşılaştıkları işaretleri ve yazıları gördükçe, bu sembolleri anlamlandırmaya yönelik bir farkındalık kazanmaktadırlar. Bu farkındalık ev içindeki ve dışındaki görsel sembollerin artmasıyla hızla genişlemektedir (Justice vd., 2005, s. 229-243). Erken yaşlardan itibaren çocukların, çevresel yazıları fark ettiği ve bunlarla iletişime geçtikleri söylenebilir. Ebeveynleriyle bir markete giden çocuk, tanıdığı ve sevdiği ürünlere ait marka logolarını ve ürün ambalajlarını tanıyabilir ve bu yönde bir seçim yapma yoluna gidebilir. Bu durumda çocuğun seçimlerinin, ürünlerin satın alınma sürecinde etkili olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilir Ambalaj Tasarımı

Sürdürülebilirlik çevresel etkileri de beraber ele alınarak, ambalajlama, tedarik sistemi, az enerji kullanımı, çevreye duyarlı ambalaj tasarımı ve üretim, atıkların geri dönüşümünü doğru bir şekilde organize etmek, doğal kaynakları çevreye asgari zarar seviyesinde kullanmak, çevresel iyileştirme imkanlarını değerlendirmek, sürdürülebilir stratejik kararları gelecek nesil çıkarlarını da gözetererek almak gibi çalışmalar "yaşam döngüsü düşüncesini" oluşturmaktadır (Coffey, 2017, s. 8).

Yaşam döngüsü düşüncesi, üretimden tüketime ambalajların tüm süreçlerini ilgilendiren uzun bir aşamadır. Bu süreçte ambalajların sebep olduğu olumsuz durumlar ortaya çıkmaktadır.

Ambalaj sistemleri, yaşam döngüleri boyunca yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynak ve enerji tüketmekte, atık yaratmakta, emisyon üretmekte ve kirleticiler yaymaktadır. Bu nedenle ambalaj tasarımının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, ambalaj atıklarının minimuma indirilmesi, geri dönüşümü mümkün ve yeniden kullanılabilir olan ambalajlar tasarlanması gerekmektedir (Azzi vd., 2012, s. 435-456). Tam da bu noktada ürün hayata geçmeden tasarımla ilgili süreçlerin doğru bir şekilde ele alınması gerekir. Bir ürünün yaşam sürecinde, çevresel etkilerin büyük bir bölümünün oluşturulduğu aşama; üretim sürecinin belirlendiği tasarım aşamasıdır. Tasarım süreci; problemin tanımlanması, bilgi toplama ve ana fikir oluşturma, yaratıcılık ve tasarım süreci, çözüme ulaşma ve geliştirme olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. Yaratıcılık ve tasarım sürecinde bulunan akıllıca buluşların, sonraki aşamalar üzerinde ciddi etkiye sahip olduğu söylenebilir. Ambalajların

tasarım sürecinden itibaren yeşil tasarım yaklaşımı ile ele alınması ürünlerin yaşam döngüsünü tümünden etkileyecektir. Çünkü yeşil tasarım, sürecin tasarlanması ve ürün elde edilmesi ile çevresel konuların birleşmesi sonucunda oluşmaktadır (Zhu vd., 2005, s. 449-468).

Tasarımın sürdürülebilirlik ilkelerini geliştirmek için oldukça kritik olduğunu söyleyen SPC'ye (Sustainable Packaging Coalition) göre, sürdürülebilir ambalaj tasarımı aşağıdaki kriterlere uygun olmalıdır:

1. Ürün yaşam döngüsü boyunca ürünü kullanan kişiler ve toplum için güvenli ve sağlıklı olmalıdır.
2. Ürün, performans ve fiyat gibi konularda pazar ihtiyaçlarını karşılamalıdır.
3. Üretim, dağıtım ve geri dönüştürülmüş malzeme gibi konularda yenilenebilir enerji kullanılmış olmalıdır.
4. Azami miktarda geri dönüştürülmüş malzeme kullanılmalıdır.
5. Üretim yöntemleri ve uygulamalar çevreye saygılı olmalıdır.
6. Ürün yaşam döngüsü çalışmasının yapılarak malzemenin her aşamasında sağlıklı çözümlerin üretilmesi için kullanılması sağlanmalıdır.
7. Malzeme ve enerji kullanımının fiziksel olarak dengelenmiş bir şekilde tasarlanması gerekir.
8. Tekrar kullanılabilir ve iyileştirebilir özelliklerini kapsamlı ve endüstriyel olarak beşikten-beşiğe döngüsüne sahip olmalıdır (SPC, 2011, s. 1).

(Azzi vd., 2012)'ne göre ambalaj maliyetleri ile ilgili bazı genel veriler aşağıdaki gibidir:

1. Ambalaj maliyetlerinin ana bileşenleri; İşgücü, ekipman ve malzeme maliyetleri olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir ürünün maliyetinin yaklaşık %9'u, ambalajının maliyeti olabilmektedir.
2. Ambalajlama maliyetlerinin yaklaşık %90'ı ambalajlama malzemesi dışındaki faktörlerle ilişkili olabilmektedir.
3. İmalat şirketlerinin ambalaj kullanımı ve bertarafı, toplam üretim maliyetlerinin yaklaşık %60'ını veya bir ürünün satış fiyatının %15 ile %50'sini oluşturmaktadır.
4. Küresel katı atıkların %65'ini ambalaj malzemeleri oluşturmaktadır.

Ambalajların kapladığı alanın büyüklüğü ve ambalajla ilgili maliyetler, sürdürülebilir paketlemeye olan ihtiyacın önemini gözler önüne sermektedir. Ambalajların ürün yaşam döngülerinin uzun aşamalardan geçmesi ve her aşamanın ciddi maliyetler gerektirmesi, ürünlerin daha tasarım aşamasından başlayarak önlemler alınmasını gerektirmektedir. Daha iyi paketleme, sadece malzemelerle ilgili maliyete değil, bununla birlikte üretim süreçleri, lojistik süreçler, tedarik zinciri ilişkileri, çevresel maliyetler ve ergonomik performanslar, kayıp satışlar gibi durumlarla da ilgili gizli maliyetlerle ambalaj tasarımıyla ilgili maliyetlere de bağlı olan maliyet verimliliği kazanmanın bir yolu olabilir (Azzi vd., 2012, s. 435-456).

Çocuklara Yönelik Gıda Ürünü Ambalajlarında Sürdürülebilir Grafik Tasarım Örnekleri

Knight ve O. Jenkins'in Adopting and Applying Eco-design Techbiques kitabında belirttiği tabloya göre, geleneksel tasarım ve eko tasarım arasındaki süreçler incelenmektedir (Görsel 2).

Görsel 2. Knight, Paul., O. Jenkins, James. (2009). Adopting and Applying Eco-design Techniques. *Journal of Cleaner Production*: 17/5, s. 549-558 Erişim: 05.11.2021 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652608002515>

Geleneksel ürünlerin yaşam döngüsü iki aşamada (üretim ve kullanım) ele alınırken, eko tasarım örneklerinin yaşam döngüsü ise, dört aşamada (hammaddenin çıkartılması ve işlenmesi, üretim, kullanım ve ürün yaşam sonu) ele alınmaktadır. Bu bölümde kullanılan örnekler, eko tasarım anlayışıyla tasarlanan ambalajlardan oluşmaktadır. Bu yaklaşımla ele alınan örnekler iki başlık altında, grafik tasarım özellikleri bakımından incelenmektedir. Bunlardan ilki oyuncuğa dönüşen ambalajlar, ikincisi ise içerik ve biçimsel olarak sürdürülebilir ambalajlardır.

İnovatif Bakış Açısıyla Tasarlanan Sürdürülebilir Grafik Tasarım Örnekleri (Oyuncağa Dönüşen Ambalajlar)

Bu başlık altında kullanılan ambalajlar, genellikle tüketiciler tarafından küçük bir hareketle oyuncuğa dönüşen örneklerden oluşmaktadır. Geleneksel bir tasarım anlayışıyla tasarlanan ürün ambalajları, tüketildikten sonra çöpe atılırken, tersi bir yaklaşımla tasarlanan ürün ambalajları ise seslendiği hedef kitlesi için bir oyuncuğa dönüşebilmektedir. Buradaki örneklerde inovatif bakış açısı, ürünlere değer katarken aynı zamanda da ambalajların yaşam süresini uzatarak daha az atık oluşmasına sebep olabilmektedir.

Şişe kamyonu adıyla tasarlanan bu yemeklik yağ ambalajı, şişe boşaldıktan sonra 2-8 yaş arası çocukların kendi kamyonunu yapabilmesine olanak tanımaktadır. Kamyonun şişe kısmı gövde, kapaklarının ise tekerlek olarak tasarlandığı örnekte, ayrıca şişenin bir yüzünün beyaz olarak bırakılacağı ve bu alanın boyama alanı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir (Görsel 3).

bottle truck

This cooking oil packaging is shaped and labelled in a way that children can make their own car; using the bottle, once empty.
This way they learn to re-use and recycle, to let their imagination flow and to stimulate playing and creative social interaction.

Görsel 3. Maurizio Bricola, 2015, Şişe Kamyonu / Bottle Truck Erişim: 08.11.2021.
<https://tinyurl.com/5n7pzj4s>

Etiketlerde kullanılan çeşitli araçlar (ambulans, itfaiye vb.) illüstrasyonları vektörel tarzda ele alınmıştır. Buradaki ürün küçük bir hareketle dikey kullanımdan yatay kullanıma geçerek hemencecik bir oyuncuğa dönüşmektedir. Bu örnekte tasarım aşamasında verilen akıllıca karar ve uygulamalar sayesinde ürünün yaşam süresi uzatılmış ve ürün, çocuklar için bir oyuncuğa ve eğitim materyaline dönüşmüştür (Görsel 4). Ebeveynleri ile alışveriş yapan bir çocuk için bu ambalajın tasarım özellikleri, market rafında geleneksel yaklaşımla tasarlanan kimi benzerlerinden daha çok dikkat çekeceği söylenebilir. Ürünün oyuncak olarak kullanılabilmesi ise çocuğun keşif ve yaratıcılık sürecine katkıda bulunabilir ve çocuğun benzer ürünlere bu bakış açısıyla yaklaşması için ona fikir verebilir.

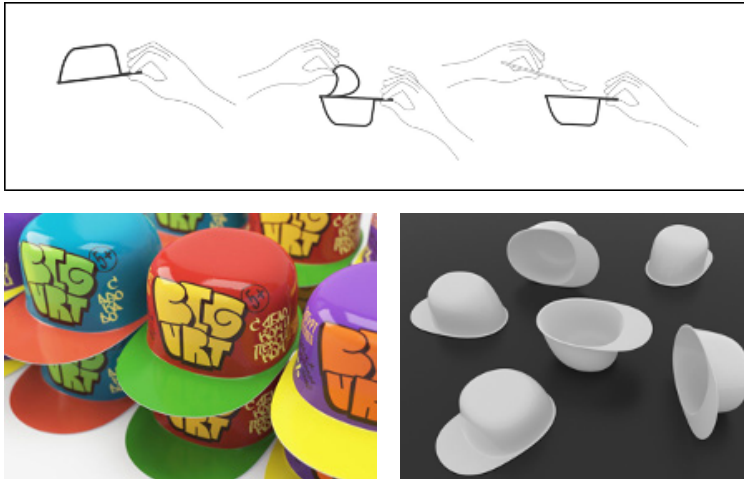
Görsel 4. Maurizio Bricola, 2015, Şişe Kamyonu / Bottle Truck Erişim: 08.11.2021. <https://tinyurl.com/5n7pzj4s>

Görsel 5. Nestle Japonya 2019, Kit Kat Ambalajı
Erişim:11.11.2021. <https://tinyurl.com/mw7hhvr2>

Nestle Japonya'nın bu Kitkat ambalajında, parlak plastik ambalajlar mat kâğıtlar ile değiştirilmiştir. Ambalajın üzerindeki çeşitli öğelere (logo, fotoğraf, içerikle ilgili açıklayıcı bilgiler vs.) dokunulmadan, ürünün ambalajında kullanılan malzeme daha sürdürülebilir olanıyla değiştirilmiştir (Görsel 5).

Çoklu olarak basılan gıda ürünlerinde kullanılan her malzeme ürün maliyetlerini ciddi oranda etkilemektedir. Buradaki örnekte, parlak kâğıt yerine mat kâğıtların kullanılması, ufak bir karar gibi görünse de aslında sürdürülebilirlik açısından büyük bir karardır. Ürün ambalajıyla origami yapılması fikri ise, bu ürünü sadece çikolata ambalajı olmaktan çıkarmakta, onu aynı zamanda bir oyun malzemesi haline getirmektedir. Ürüne kazandırılan bu özellikler sayesinde, çocukların genel olarak sevdiği gıda ürünlerini daha çok tercih etmelerine sebep olabilmekte ve tüketim alışkanlıklarını etkileyebilmektedir.

Görsel 6,7,8. Vlad Mikhailov, 2014, Bigurt Yoğurt / Bigurt Yogurt
Erişim: 20.11.2021. <https://tinyurl.com/2276y296>

Görsel 6'daki yoğurt ambalajı, 5 yaş ve üzeri çocuklar için tasarlanan "Bigurt" geleneksel anlayıştan farklı bir biçimde beyzbol şapkası olarak tasarlanmıştır. Ürünün tipografik özellikleri grafitiden; kullanılan parlak renkler ise modern yaşamdan izler taşımaktadır (Görsel 7). Ürünün kolay açılabilmesi ve kullanıldıktan sonra oyuncak olarak da yaşamına devam edebilmesi onu ergonomik ve sürdürülebilir bir örnek yapmaktadır. Fakat ambalajında plastik malzeme kullanıldığı için bu ürün ambalajı için sadece biçimsel olarak sürdürülebilir bir örnek denilebilir (Görsel 8).

Erken dönemde çocukların gelişimleri için önemli bir yere sahip olan süt ve süt ürünü ambalajları inovatif bakış açısıyla tasarlandıklarında, çocukların bu ürünleri severek tüketmelerine sebep olabilir. Bu örnekteki tasarım özellikleri çocuklar için dikkat çekici özelliklere sahip olduğundan çocukların satın alma kararlarında etkili olacağı açıktır.

Görsel 9. Elena Pyrko, 2015, Ladushki Çocuk Yoğurdu / Ladushki Kid's Yogurt
Erişim: 20.11.2021. <https://tinyurl.com/mr3rnwfy>

Görsel 10,11,12,13. Elena Pyrko, 2015, Ladushki Çocuk Yoğurdu / Ladushki Kid's Yogurt
Erişim: 20.11.2021. <https://tinyurl.com/mr3rnwfy>

Görsel 9'daki yoğurt ambalajı 1-3 yaş arası çocuklar için tasarlanmış olup, ambalajda, bu yaş grubu için sevimli bir dil ortaya konulmuştur. Kovanın ön yüzü, tamamen hayvan yüzlerinin illüstrasyonlarından oluşturulmuştur (Görsel 10,13). Gerekli olan metinler sadece kutunun arka yüzünde ve daha sonra çıkarılacak olan etikette kullanılmıştır (Görsel 11,12). Alanın tümünde kullanılan hayvan illüstrasyonları ve az metin kullanımlarıyla ambalajın oyuncak olarak da kullanılabilmesi sağlanmıştır.

Bu ambalajın kova tasarımı doğadan ve doğal ortamdan ilham almıştır. Kovanın tasarımı eski geleneksel süt kovasını andırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bu tasarımın çocukta doğal çevre ile ilgili kavramları çağrıştıracığından bahsedilebilir. Ambalajın üzerindeki ya-lın ve eğlenceli çizimler ise bu ürünü, çocuklar için daha ilgi çekici bir hale getirmektedir. Bu yoğurt ambalajının oyuncak olabilme durumu onu sürdürülebilir bir örnek yapmaktadır. Ürünün seslendiği hedef kitlesi için geleneksel yaklaşımla ele alınan örneklere oranla daha çok tercih edilebileceği söylenebilir.

Görsel 14, 15. Pınar Yoğurt Ambalajı Erişim: 11.11.2021. <https://tinyurl.com/3upyb6vs>

Pınar markasının bu yoğurt kovası ürün tüketildikten sonra -ambalajın üzerindeki etiket tasarımlarından dolayı- ürün oyuncak kutusuna dönüşmektedir. Ambalajın üzerindeki etikete, çocuklar isimlerini ya da oyuncaklarının isimlerini yazabilmektedir. Bir yüzü yeşil bir yüzü turuncu olarak tasarlanan bu yoğurt kutusu 2000 ve 2250 gramlık olarak satılmaktadır. Hayvan illüstrasyonları vektörel tarzda oluşturulmuş olup, kullanılan renkler canlı ve parlaktır. Buradaki örnekte ambalajın temel özellikleri yitirilmeden ambalaja yeni bir özellik kazandırılarak ambalajın daha uzun kullanımına olanak tanınmıştır (Görsel 14,15). Bu yoğurt ambalajının çocuk odaklı anlayışla tasarlanmış olması ve oyuncak kutusu olarak kullanılabilmesi, market rafındaki benzer ürün grubuna sahip olan ambalajlardan çocukların ilgisini daha çok çekeceği ve satın alma kararını etkileyeceği rahatlıkla söylenebilir.

İçerik ve Biçimsel Olarak Sürdürülebilir Ambalajlar

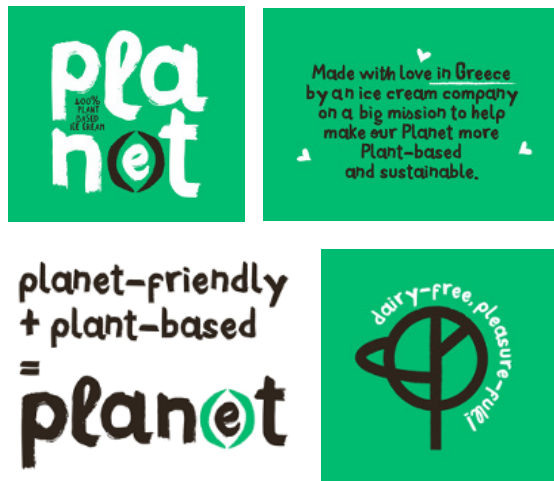
Bu bölümde kullanılan ambalajlar ise hem içerik olarak hem de biçimsel olarak sürdürülebilir duyarlılıkta tasarlanmışlardır. Konuyla ilgili iki tasarım ele alınmıştır. Bu örneklerde hem ürün içeriklerinde hem de tasarım ve baskı aşamasında sürdürülebilirliğe yönelik çabalar görülmektedir.

Görsel 16. Win Creating Images, 2021, Botani Vegan Sakız / Botani Gum, Erişim: 05.12.2021. <https://tinyurl.com/4d4tz6rs>

Görsel 16'daki Botani Gum isimli vegan sakızlar bitki bazlı malzemeden üretilmiştir. Plastik içermeyen geri dönüştürülmüş malzemeden üretilen bu ürün ambalajları su bazlı mürekkeple basılmıştır. Ürün içeriğinin bitki bazlı malzemeden üretilmesi, ambalajının geri dönüştürülmüş malzemeden üretilmiş ve su bazlı mürekkeple basılmış olması onun çevre ve sürdürülebilirlik konusunda bilinçli kişiler tarafından daha çok tercih edilmesine sebep olabilir.

Büyük puntolu yazı kullanımları ve içeriğe göre değişen renk ve illüstrasyonlarla hem içerikte hem de tasarımda ortak bir dil oluşturulmuştur. Ürün hem içerik hem de ambalaj bakımından sürdürülebilir bir örnektir. Hayvan illüstrasyonlarında kullanılan farklı dil ve parlak renklerin kullanılmasıyla bu ambalaj, tasarım özellikleri bakımından çocuklar için oldukça ilgi çekici özellikleri sahiptir. Çocuklar için bir tür eğlence malzemesi olan sakızların sürdürülebilir örneklerinin olması onların erken dönemde bilinçlenmesinin önünü açabilir.

Görsel 17, 18, 19, 20. Sophia Georgopoulou, 2021, Plan(et) Foods / Plan(et) Dondurma Ambalajı Erişim: 05.12.2021. <https://tinyurl.com/783h9yaw>

“Plan(e)t foods” isimli dondurma markasında “plant” kelimesi “planet” kelimesine dönüşürken “e” harfi iki el tarafından korunuyormuş gibi, iki parantezin arasına alınmıştır (Görsel 17). Gezegene gösterilen hassasiyet ambalajın kurumsal kimliğine de yansıtılmıştır. Marka logosunda, sloganında, ambleminde ve bilgilendirici metinlerde sürdürülebilirlikle ilgili fikirler görülmektedir (Görsel 18, 19, 20).

Marka, sütsüz ve %100 bitki bazlı içeriği ve sadece şeker kamışından üretilen eko ambalajlarıyla hem içerik olarak hem de biçimsel olarak sürdürülebilir bir örnektir (Görsel 21, 22). Çocukların genelinin sevdiği dondurma gibi bir ürünün içerikte ve tasarımda sürdürülebilir bir bakış açısıyla tasarlanmış olması, onların çevreye olan bakış açlarına da katkı sağlayabilir. Tasarımda özellikle tercih edilen renk, amblem ve slogan gibi öğeler çocukta merak uyandırabilir ve onun diğer dondurmalar arasından bunu tercih etmesini sağlayabilir.

Görsel 21, 22. Sophia Georgopoulou, 2021, Plan(e)t Foods / Plan(e)t Dondurma Ambalajı
Erişim: 05.12.2021. <https://tinyurl.com/783h9yaw>

Bulgular

Bu araştırmada, çocuklara yönelik gıda ürünü ambalajlarında sürdürülebilir grafik tasarım örnekleri incelenmiştir. “Rastgele Örneklem” yöntemiyle 7 adet örnek belirlenmiş; örnekler iki başlık olarak sınıflandırılmıştır. Bunlardan 5 tanesi oyuncuğa dönüşen ambalajlar, kalan 2 tanesi ise hem içerik hem de biçimsel olarak sürdürülebilir ambalajlardır. İlk başlıkta ele alınan örneklerde ürünlere ikincil veya üçüncül özellikler kazandırılarak ambalajın hemen çöpe atılmasının önüne geçilerek başka amaçlarla kullanımına devam edilmesi yani yaşam süresinin uzatılması sağlanmıştır. Ürüne kazandırılan ikincil veya üçüncül özel-

likler sayesinde çocukların genel olarak sevdiği gıda ürünlerini daha çok tercih etmelerine sebep olabilmekte dolayısıyla onların tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir. Ayrıca gıda ürünü ambalajlarına kazandırılan başka özellikler çocuğun keşif ve yaratıcılık süreçlerini de besleyebilir. Çünkü çocuklar bu deneyimler sayesinde ürünlerin yaşam sürelerinin devam ettiğini gözlemleyebilir ve böylece kendi çevresinde kullandığı ambalajlara da bu fikri uygulayabilir. Elbette burada ebeveynin bu tür konularda bilinçli olması ve çocuğuna bu konularda deneyimler kazandırması çocuğun sürdürülebilirlik ile ilgili öğrenmelerine oldukça önemli katkılar sağlayacaktır.

İnovatif bakış açısıyla tasarlanan gıda ürünü ambalajları seslendiği hedef kitlesi için birer oyuncağa dönüşmektedir. Ürünün oyun malzemesi olarak kullanılması onu çocuklar için ilgi çekici bir hale getirmektedir.

İkinci başlıkta incelenen örnekler ise hem içerik olarak hem de biçimsel olarak sürdürülebilir duyarlılıkta tasarlanmışlardır. Konuyla ilgili iki tasarımın ele alındığı bu örneklerde hem ürün içeriklerinde hem de tasarım ve baskı aşamasında sürdürülebilirliğe yönelik çabalar görülmektedir.

Sonuç

Grafik tasarım özellikleri bakımından ve sürdürülebilirlik bakış açısıyla tasarlanan gıda ürün ambalajları, biçim veya içerik olarak tasarım sürecinde geliştirilen buluşlar ve alınan kararlar sayesinde hedefledikleri amaca ulaştıkları söylenebilir. Araştırma, konunun grafik tasarım penceresinden bakılmasını sağlamakta ve grafik tasarımcı sorumluluğunu hatırlatmaktadır. Çünkü grafik tasarım, kurumların veya markaların her türlü mesajını hedef kitleye ulaştırmakta ve ürün veya hizmet satırmaktadır. Grafik tasarımcı bu hedefleri yerine getirirken sürdürülebilirlik kavramını daha doğru anlar ve tasarımlarında bunu kullanırsa, çevreye verilen zararın minimuma indirilmesine katkı sağlayabilir ve tüketicilerin konu hakkında bilinçlenmesini sağlayabilir.

Hızlı tüketim grubunda yer alan gıda ürün ambalajları, her yaştan kitleyi ilgilendiren bir konudur. Fakat yaş gruplarından özellikle erken çocukluk dönemi daha hassas bir yaklaşım gerektirmektedir. Çünkü erken çocukluk dönemi, çocuğun tüm gelişim alanlarının temelini atıldığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa sağlanacak deneyimler aracılığıyla kazandırılan temel bilgi beceri ve alışkanlıklar çocuğun sonraki yaşantısını da etkilemektedir (Bayraktar ve Temel, 2013, s. 36-40). Buradan çocukluk döneminin, sonraki dönemler için önemli bir basamak olduğu sonucuna varılabilir. Bu yüzden de onlar için üretilen ürünler veya içerikler onların gelişimlerine uygun olmalıdır. Sürdürülebilirlik kavramının çocuklara yönelik ürünlerin gıda ambalajlarındaki yansımaları, bu kavramın erken anlaşılması için önemlidir. Çünkü bu kavramla erken yaşlarda karşılaşmak, konuyla ilgili süreçlerin de erken başlatılmasına sebep olacaktır. Çocuklar için sürdürülebilir duyarlılıkta tasarlanan gıda ürün ambalajları, çocukları birçok yönden destekleyebilir: Onların sağlığı üzerinde olumlu etkiler yapabilir; kişilik gelişimlerine ve çevreye olan bakış açılarına fayda sağlayabilir. Ay-

rica kullanıldıktan sonra etkinlik veya oyuncaklara dönüşen inovatif gıda ürün ambalajları, çocukların oyun ve oyuncak ihtiyaçlarını da destekleyebilir. Burada üzerinde önemle durulması gereken fikir, çocuklara yönelik ürünlerde sürdürülebilirlik kavramıyla yola çıkmış daha fazla tasarımın üretilmesi olacaktır. Çünkü çocukluk döneminden itibaren aşılana bilinçli ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları, çocuğun bu yönde gelişmesini sağlayacaktır. Böylece çocuklara yönelik daha fazla sürdürülebilir ve nitelikli ambalaj tasarımları üretilmesinin de önü açılacaktır.

Kaynakça

Azzi, A., Battini, D., Persona, A. vd. (2012). Packaging Design: General Framework and Research Agenda. *Packaging Technology and Science An International Journal*, 25(8), s. 435-456.

Bayraktar, V., Temel, F. (2013). Erken Çocukluk Döneminde Alfabe Bilgisinin Desteklenmesi., *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 18 (36-40).

Bhamra, T., Lofthouse, V. (2007) Design for Sustainability a Practical Approach. TJ International Ltd. Padstow, Cornwall. Erişim: 05.11.2021. https://books.google.com.tr/books?id=Am3zicVWIhoC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Bruntland, Gro Harlem. (1987). Report of the World Commission on Environment and Oslo. World Commission on Environment and Development.

Coffey, Thérèse. (2017). Packaging for people, planet and profit - a sustainability checklist, *Food & Drink Federation & INCPEN*, s: 8, London. Erişim: 14.11.2021. <https://www.fdf.org.uk/globalassets/resources/publications/packaging-checklist.pdf>

Justice, L., Skibbe, L., Canning, A., Lankford, C. (2005). Pre-schoolers, Print and Storybooks: An Observational Study Using Eye Movement Analysis. *Journal of Research in Reading*, 28 (3), 229-243.

SPC. (2011). Sustainable Packaging Coalition Report, Definition of Sustainable Packaging. Erişim: 14.11.2021. <https://sustainablepackaging.org/wp-content/uploads/2017/09/Definition-of-Sustainable-Packaging.pdf>

Şahin, Figen. (2019). Erken okuryazarlık gelişimini destekleyici unsurlar. Z.F. Temel (Ed.), *Dil ve erken okuryazarlık* içinde (106-123). Ankara: Hedef CS.

Knight, P., O. Jenkins, J., (2009). Adopting and Applying Eco-design Techniques. *Journal of Cleaner Production*, 17/5, s. 549-558.

Zhu, Q., Sarkis, J., Geng, Y. (2005). Green Supply Chain Management in China: Pressures, Practises and Performance, *International Journal of Operations & Production Management*, 25(5), 449-468.